

اهواز

اهواز در منطقه استان با برکت خوزستان از شهرهای قدیمی و باستانی ایران است و در سابق هم در این حدود شهری باین نام وجود داشته است - بعضی از تاریخ نویسان در گذشته مانند یاقوت اهواز را جمع (حوز) عربی تصور کرده اند در صورتی که این واژه پارسی و ریشه آن باستانی است و در کتیبه بی ستون در کرمانشاه (اواجا - اواز) نوشته شده و در کتیبه نقش رستم هم در شیراز - تخت جمشید که همان نقش شاهپور ذوالاکتاف میباشد (خواجا) نگاشته گردیده . مسلم است که عربی نبوده و پارسی است . اهواز فعلی با مختصر تغییر وضعیتی از جهت محل در همان محل اهواز قدیم که در زمان ساسانیان بنا شده بوده ساخته شده است . تاریخ ساختمان اهواز قدیم معلوم نیست . حمزه (در صفحه ۳۳) ابن اثیر (در صفحه ۱۳۳) بنای آن را از اردشیر بابکان میدانند و برخی هم از شاهپور فرزند اردشیر دانسته اند .

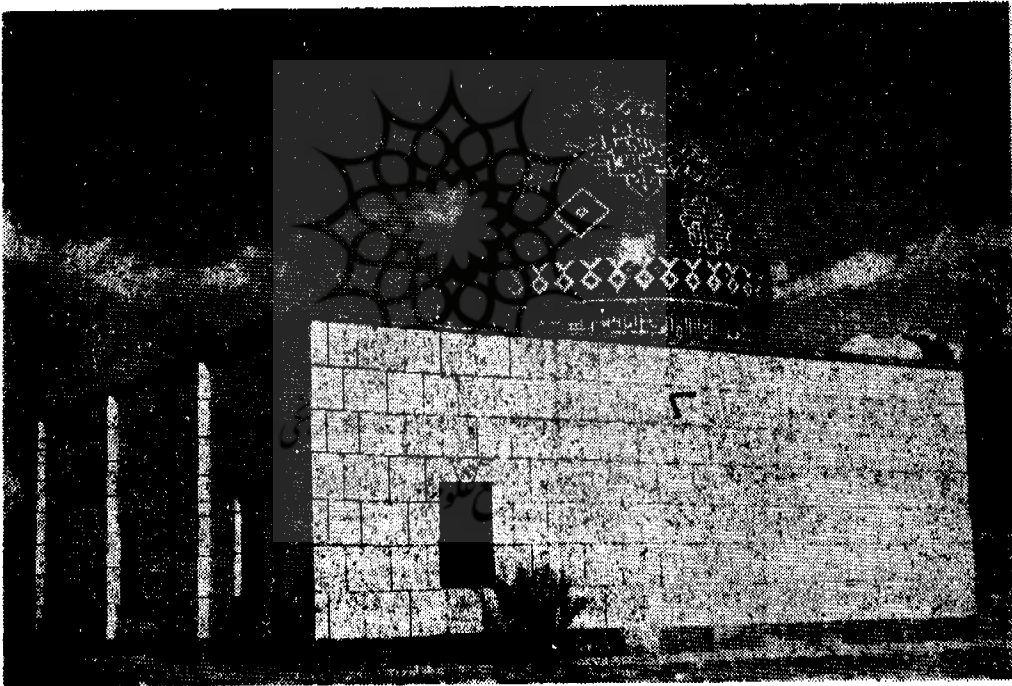
بر حسب اظهار نظر خاور شناسان و استادان علم تاریخ و جغرافیا منابع خارجی و بررسی از کوشها - اهواز روزگاری مرکز سلطنت اردوان چهارم اشکانی بوده و در زمان ثیلامیان شهری در این حدود بنام - اوکسین وجود داشته که به اهواز قدیم تطبیق میکند . و واژه اوکسین - هوز - هوج - خوز همه از يك ریشه اند .

پس معلوم میشود که ثیلامیان و اشکانیان و ساسانیان در ساختمان اهواز بترتیب شرکت و مداخله داشته اند . و آخرین دفعه پس از ویرانی اردشیر باکیمان آن را ساخته است . این شهر آباد و پر جمعیت و سرسبز بوده و این سرسبزی و آبادی را تا قرن چهارم حفظ کرده بوده . در کنار اهواز روی رود کارون سدّی بسته شده بوده که در قسمت بالای شهر بسمت مجلی که (کارشانان) نامیده میشده میرفته که آن محل همین شکاره فعلی میباشد . شهر اهواز در آن زمان پنجاه هزار خانه داشته و جمعیت آن را تا

سیصد هزار نوشته‌اند .

در دوران اسلامی دوباره در زمان دیالمه اهواز مورد توجه قرار گرفت و عضدا لدوله دیلمی خرابی‌ها را ترمیم کرد و شهر را دوباره بساخت. پل و سرا و مساجد و پناهگاه بنا کرد میخواست شهر را بنام خود معروف کند از نظر سابقه تاریخی از این کار منصرف گردید و گفته‌اند اهواز بارانداز فارس و اصفهان و گذرگاه بازرگانان بوده است .

در تاریخ از چند مسجد زیبا و با صفا در اهواز اسم برده شده که معروف است. یکی از این مساجد را علی بن موسی الرضا که در سفر خراسان چندی در اهواز توقف داشته است ساخته است .

مقبره علی بن مهزیار - اهواز

در این حدود بناهایی چند بنام مقام امام رضا اسم برده می‌شود که بعید نیست برای یادبود روی آنها ساختمان و مساجدی ساخته باشند که یکی از آنها همین مقبره علی بن مهزیار باشد .

مقدسی و یاقوت و احمد بن محمد همدانی در نوشته های خود وضع اهواز را در قدیم توصیف کرده اند ولی از مردم آن زمان انتقاد نموده اند ولی در کتاب حدود العالم صفحه ۸۱۱ - از مردم به نیکویی یاد شده - اهواز شهر است خرم در خوزستان شهری خرم تر از آن نیست با نعمتهای بسیار و مردم نیکو نهاد .

از خوز و زیادای نیشکر در اهواز صحبت شد بعدی که گفته اند مردم قادر بجمع آوری آن نبوده اند . علت خرابی ، شهر پر جمعیت و آباد اهواز و شکستن سد بزرگ و خرابی نهرها بخوبی معلوم نیست در چه تاریخی اتفاق افتاده . از حوادث و دگرگونی های تاریخی برمیآید که اهواز تا قرن ششم هجری تا حدی آبادی و رونق داشته و از آن تاریخ رو بویرانی می گذارد و مرکزیت خوزستان به شوشتر منتقل می شود و آن مرکزیت بسال ۱۳۰۲ خورشیدی ادامه داشته . گرچه یاقوت در معجم و حمدالله مستوفی در نزهت آبادی اهواز را تا قرن هفتم و هشتم میدانند لکن این اشتباه است زیرا این شهر در قرن ششم و هفتم و هشتم بکلی از شهریت افتاده بوده و در وقایع اتابکان و مغول و آل مظفر نامی از آن در کتابها نیست .

علی بن مهزیار که آرامگاه او در اهواز مورد احترام و زیارت گاه عموم است یکی از علمای بزرگ و برجسته اسلامی است که در فقه و اصول و برخی از علوم کتابهای متعددی تألیف کرده و در زهد و تقوی و پرهیزگاری بی نظیر بوده . امام هشتم علی بن موسی الرضا را زیارت و ملاقات نموده و گفته اند در بعضی امور نماینده امام بوده و با امام محمد جواد هم مکاتبه می کرده است .

در شرح حال او نگاشته شده که علی بن مهزیار اهل دورق و پدرش نصرانی بوده که مسلمان شده و عده ای نوشته اند که اهل یکی از دهات فارس بوده که مقیم اهواز شده و مرجعیت داشته است .

جلگه و دشت خوزستان از لحاظ وضع طبیعی و سطحی صاف و مستعد همه گونه کشت و زرع میباشد و از حیث آب هم در این منطقه بعد و فور آب جاری و رودهای خوزستان پر آب ترین رودهای ایران است .

آب کارون در طول تاریخ هزاران سال است در دشت و صحاری زر خیز و پربرکت خوزستان جاری است و این منطقه بواسطه این آب در قدیم سرسبز و خرم و پراز درختان انبوه گرمسیری و میوه دار از نخل و مرکبات بوده و محصول خرما و برنج و نی شکر فراوان داشته است .

واژه کارون در اصل کوه رنگ یا کوه رنگین بود. کرنگ یا کهرنگ نام شاخه شرقی زردکوه بختیاری میباشد که در روزگاران گذشته نام بلوکی بوده در کوهستان بختیاری که آن را وهشت هرمز (بهشت هرمز) می گفتند و حمزه در صفحه ۳۷ به این مطلب اشاره کرده و مقدسی هم شهری را بهمین نام در آن حدود اسم برده که از نام رودخانه و کوه و نام بلوک و محل گرفته شده است. خاور شناسان و نویسندگان یونانی نام باستانی کارون را (پاسی تیکریس والتیوس) نوشته اند. ممکن است پاسی تیکریس محرف (بچه تیکره) باشد چو تیکره در فرس قدیم بمعنی تند و تیز بکار رفته و واژه تیرتیز و تیغ تیز هم از آن گرفته شده است .

در خوزستان آثار برجسته از عملیات آبیاری و آبادی در روزگار ساسانی هنوز پدیدار است. بین رودخانه های دز و کرخه از شوش بطرف اهواز و جنوب غربی و شاوور هرکس تجسس کند این آثار را خواهد دید .

پس از کارون از رود های معروف اهواز و خوزستان رود کرخه است که این رود بسمت جنوب جاری است تا محاذی اهواز و از آنجا بسمت غرب جریان پیدا میکند. کرخه سابقه تاریخی و باستانی دارد - نامش در تاریخ چرخه بوده اسم شهری ثیلامی که در ساحل رود مزبور بنا شده بوده و در کاوش و کشفیات و آثاری که در آن حدود پیدا شده - نام چرخیک بر آنها نگاشته گردیده است .

اهواز که فعلا مرکز استان خوزستان است در سابق هم بواسطه اینکه در قلب استان قرار گرفته بوده از نظر موقعیت طبیعی چنین وضعی را از جهت تمرکز مال التجاره در کنار کارون دارا بوده چون کارون استعداد کشتی رانی را داشته و در کارون کشتیرانی میشده. کسبه و تجار. شهرهای اطراف شوشتر و دزفول کالا و اتمعه خود را به آنجا حمل

می‌کردند و مرکز صدورو ورود مال التجاره های داخلی و خارجی بوده است . با توجه باین موقعیت یکی از تجار جنوب (حاج معین التجار بوشهری) در سال ۱۳۰۶ قمری شرکتی بنام شرکت کشتیرانی در کارون بنام ناصری تأسیس کرد و چون در آن ایام بواسطه باز شدن کانال سوئز (۱۸۶۹ مسیحی) جنوب ایران باروفا نزدیک گردیده و راه تجاری ایران و خوزستان بعراق و اروپا گشوده شده بواسطه شرکت ناصری و بوجود آمدن تجمع مرکز تجارتهی مدتی اهواز بنام ناصری معروف گردید تا اینکه بتدریج آن نام از افواه افتاد و از نو بنام قدیمی و باستانی خود اهواز معروف گردید .

مجله یغما - موضوع با ارزشی است ، هر چند تحقیقی بیش می‌باید - کاش ازوضع امروزه اهواز هم یادی می‌فرمودند که مورخین قرون بمدنا بکار آید ، و دیدن از شنیدن به است .

پژوهشگاه علوم انسانی از مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یغما

مؤسس و مدیر: حبیب یغمائی

سردبیر: بانو دکتر نصرت تجر به‌کار

(زیر نظر هیئت نویسندگان)

دفتر اداره ، شاه آباد - خیابان ظهیرالاسلام - شماره ۲۴

تلفون ۳۰۵۳۴۴

بهای اشتراك سالانه در ایران : چهل تومان - تك شماره چهارتومان

در خارج : چهار لیره انگلیسی